JUSTYNA KUŚWIK

„Życie na społeczno-kulturowym pograniczu: szanse – profity – zagrożenia”.

Szczecin, 7–8 czerwca 2018 roku

W dniach 7–8 czerwca 2018 roku w gmachu Wydziału Humanistycznego odbyła się druga, organizowana przez Instytut Psychologii Uniwersytetu Szczecińskiego, konferencja naukowa dotycząca psychologii społeczno-kulturowego pogranicza pod tytułem „Życie na społeczno-kulturowym pograniczu: szanse – profity – zagrożenia”. Pierwsza konferencja na ten temat „Czy istnieje psychologia społeczno-kulturowego pogranicza?” odbyła się w 2015 roku. W jej trakcie odbyły się narady nad stworzeniem koncepcyjnych podstaw tej nowej subdyscypliny psychologii. Pogranicze posiada bowiem cechy specyficzne, które mogą wpływać na relacje jego mieszkańców z sąsiadami, mogą kształtować ich sposób myślenia, odczuwania i zachowania¹. Tutaj bowiem dokonuje się wymiana społeczna i dopasowanie kulturowe związane z koniecznością ustalenia wspólnych znaczeń i stylu funkcjonowania przez osoby i grupy reprezentujące różne systemy wartości. Ponieważ psychologia pogranicza wyrasta na fundamentach wyznaczonych przez psychologię miejsca, ale również inne dziedziny z obszarów nauk społecznych i humanistycznych, w trakcie konferencji dyskutowano nad ustaleniem wspólnych ram analizy zachowań człowieka w przestrzeni pogranicza.

Konferencja „Życie na społeczno-kulturowym pograniczu: szanse – profity – zagrożenia” miała również charakter interdyscyplinarny. Do udziału w niej zaproszeni zostali teoretycy i praktycy z zakresu psychologii, jak również socjologii, etnologii, pedagogiki, historii, nauk politycznych, ekonomicznych i medycznych. Konferencja została poświęcona przede wszystkim problematyce psychologicznego funkcjonowania człowieka, wyznaczonego poprzez miejsce, w którym żyje. Szczególnie istotna podczas konferencji była prezentacja wyników badań wskazujących na specyfikę procesów psychologicznych i zachowania mieszkańców terenów przygranicznych, zwłaszcza

---

¹ Miluska, J. 2016. Wstęp. W: Miluska, J. red. *Psychologia społeczno-kulturowego pogranicza. Wstęp do koncepcji i badań*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Humanistycznego US Minerva, ss. 5–11.

Polski, które zostały ukształtowane historycznie i podlegają stałym przemianom społecznym, gospodarczym i kulturowym. Organizatorzy konferencji postawili pytania: jakie szanse stwarza pogranicze, jakie daje profity, czy jest źródłem różnego rodzaju zagrożeń.

Problematyka spotkała się z życzliwym zainteresowaniem, czego dowodem była liczba wystąpień, ich różnorodność, a także niezwykle ożywione dyskusje. W obradach uczestniczyli badacze z licznych ośrodków naukowych: Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego, Wydziału Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego, Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu w Białymstoku, Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszyń, Wydziału Bezpieczeństwa Narodowego, Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie, Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej w Lublinie, Instytutu Socjologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Instytutu Zachodniego w Poznaniu.

W ciągu dwóch dni, w ramach sześciu bloków tematycznych, zaprezentowane zostało ponad dwadzieścia wystąpień. Uczestników konferencji powitał dyrektor Instytutu Psychologii US prof. dr hab. Zdzisław Kroplewski, uroczyste konferencję otworzyła prof. dr hab. Agnieszka Samochowiec – prodziekan ds. nauki Wydziału Humanistycznego. Prof. dr hab. Jolanta Miluska (Instytut Psychologii US) we wprowadzającym referacie zainicjowała rozważania na temat znaczenia granicy i pogranicza w życiu jednostek i społeczeństwa przedstawiając jego szeroki kontekst.

Część rozważań pod wspólnym tytułem „O terytorialnym pograniczu”, której moderatorem był prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz (Wydział Pedagogiki i Psychologii UwB), rozpoczęta została referatem dr. hab. Macieja Kowalewskiego (Instytut Socjologii US) na temat kulturowych i społecznych odniesień makroregionów Zachodniopomorskiego i Lubuskiego. Referent wygłosił rozważania dotyczące poszukiwania podobieństw i różnic związanych nie tylko z przeszłością, ale również z zachowaniami przestrzennymi lub postawami, które na danym terytorium są powszechniejsze niż w innych częściach kraju. Następnie dr Zbigniew Piłat (Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin) zaprezentował problematykę dotyczącą Europy Środkowo-Wschodniej jako pogranicza cywilizacji Wschodu i Zachodu. Wystąpienie nawiązywało do wypowiedzi i referatów wygłoszonych na konferencji poświęconej problematyce pogranicza w czerwcu 2015 roku pt. „Czy istnieje psychologia społeczno-kulturowego pogranicza?”, kiedy to zauważono, że definicji pojęć – „granica” i „pogranicze”, wysuniętych przez geografów, socjologów, politologów,

historyków, etnologów itd., w literaturze tematu jest co najmniej kilkanaście, ale brak jest jednego, spójnego ujęcia, które obejmowałoby całość problematyki. Wykład wprowadzający oraz następujące po nim referaty stały się przyczynkiem niezwykle interesującej dyskusji na temat psychologicznego, socjologicznego, kulturowego i historycznego kontekstu pogranicza.

Kościół na pograniczu i religijność jego mieszkańców były tematem drugiego panelu, któremu przewodniczyła prof. dr hab. Maria Ledzińska (Wydział Psychologii UW). Wykład wprowadzający do panelu wygłosił prof. dr hab. Zbigniew Kroplewski, który przedstawił bogatą analizę religijności człowieka dwóch kultur. Kościół katolicki jako konstruktor pamięci kulturowej na Ziemiach Zachodnich był tematem wystąpienia dr. Pawła Stachowiaka (Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM). Referent przedstawił główne wątki kościelnej narracji o Ziemiach Zachodnich, szczególnie w okresie Polski Ludowej, oraz próbę osadzenia tejże narracji w kontekście pojęcia pamięci komunikacyjnej i pamięci kulturowej. Natomiast dr Małgorzata Szcześniak (Instytut Psychologii US) zakończyła panel zaprezentowaniem wyników badań empirycznych pt. „Zależność pomiędzy wymiarami religijności a wybranymi elementami osobowości, satysfakcją z życia i orientacją pozytywną mieszkańców pogranicza polsko-niemieckiego”.

Ostatni pierwszego dnia konferencji panel zatytułowany „O pograniczu symbolicznym” rozpoczął niezwykle interesujący wykład prof. dr hab. Marii Ledzińskiej na temat życia na pograniczu dwóch środowisk, które może stanowić stymulator rozwoju. Pani Profesor zaprezentowała problemy sygnalizowanych przez młodych dorosłych, którzy podjęli studia w dużym mieście (nie tracąc jednocześnie kontaktu z miejscem pochodzenia), konkludując, iż różnorodność środowisk życia – ujmowana w kategoriach przejścia, czyli egzystencji między miastem i wsią – spostrzegana jest jako czynnik rozwoju przede wszystkim przez osoby podejmujące pogłębioną refleksję nad doświadczeniem osobistym. Kolejny, pełen emocji referat prof. dr hab. Adama Skibińskiego dotyczył dziedziczenia traumy pogranicza. Obrady czwartkowe zakończyła dr Marzena Piłat, omawiając korelaty integracji społeczno-kulturowej dzieci uchodźców.

Drugiego dnia konferencji obrady rozpoczął prof. dr hab. Jerzy Nikitorowicz wykładem pod tytułem „Dziedzictwo pogranicza kultur – Wielokulturowość – Tożsamość międzykulturowa”, następnie dr Elżbieta Smolarkiewicz (Instytut Socjologii UAM) wygłosiła referat na temat specyfiki tożsamości mieszkańców pogranicza. Obrady panelowe wieńczył referat dr. hab. Mirosława Sobeckiego, prof. UwB (Wydział Pedagogiki i Psychologii UwB) „Profi-

le identyfikacyjne w identyfikacji społeczno-kulturowej uczniów liceów ogólnokształcących województwa podlaskiego”. Referent zaprezentował również wybrane uwarunkowania występowania określonych profili oraz hierarchii identyfikacji.

Ostatnia część obrad dotycząca roli, poglądów i zachowań mieszkańców pogranicza obejmowała osiem wystąpień, podczas których prezentowane były przede wszystkim wyniki badań empirycznych. Prof. dr hab. Alina Szczurek-Boruta (Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie, UŚ) zaprezentowała analizy dotyczące nauczycieli na społeczno-kulturowym pograniczu polsko-czeskim, pod kątem ich doświadczeń, wyzwań i towarzyszących im powinności. Pani Profesor zauważyła, iż w nauczycielskim działaniu obecne są racjonalność adaptacyjna i emancypacyjna, a kluczową rolę w działaniach nauczyciela pełni habitus. Spostrzeganie Szczecina przez młodych dorosłych a wiedza o aktualnych inwestycjach i ofercie kulturalnej to tematyka doniesienia z badań dr. Adama Kucharskiego (Instytut Psychologii US). Również wyniki swoich badań zaprezentowała mgr Justyna Kuświk (Instytut Psychologii US), która opowiedziała o tożsamości społecznej mieszkańców pogranicza oraz jej konsekwencjach dla aktywności społecznej i politycznej. Dr Marcin Tujdowski (Instytut Zachodni, Poznań) natomiast wygłosił referat pt. „Zmienna językowa na pograniczu polsko-niemieckim”.

Problematykę zachowań politycznych w obszarze pogranicza zaprezentowali kolejni referenci. Dr Łukasz Scheffs (Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM), omawiając problematykę długowiecznych prezydentów z obszaru przygranicza, oraz dr Beata Pajak-Patkowska (Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM), przedstawiając wyniki badań empirycznych na temat gotowości do wyrażania poglądów politycznych mieszkańców pogranicza. Następnie dr Anna Bronowicka (Instytut Psychologii UO) również zaprezentowała wyniki analiz empirycznych. Dotyczyły one dynamiki i poziomu alienacji politycznej i społecznej studentów Uniwersytetu Opolskiego w okresie 1989–2017. Natomiast dr Witold Ostant (Wydział Bezpieczeństwa Narodowego, Akademia Sztuki Wojennej, Warszawa-Rembertów; Instytut Zachodni, Poznań) wygłosił referat pt. „Terroryzm – a problem migracji z perspektywy bezpieczeństwa pogranicza Polski i RFN”.

W trakcie całego drugiego dnia konferencji prezentowane były również postery w dużej mierze prezentujące prace naukowe studentów. Dotyczyły one korelatów pomiędzy religijnością a osobowością u ludzi z pogranicza polsko-niemieckiego (autorzy: prof. dr hab. Zdzisław Kroplewski, dr Małgorzata Szcześniak, Blanka Sopińska, Izabela Sosnowska, Wojciech Rodzeń,

Monika Konecka-Olszańska); postaw wobec narodu a aktywności obywatelskiej u osób w średniej dorosłości (autorka: Joanna Rus); różnic w ocenie prawdziwości stereotypów dotyczących Niemców przez ludność polskiego pogranicza i Polaków pracujących w Niemczech (autorki: Dominika Goździk, Helena Astramowicz, Paula Borsuk) oraz satysfakcji ze związku w ocenie żon marynarzy (autorki: Agnieszka Pokojńska, Ewelina Ler, Dominika Szymańska).

Obrady podsumowała prof. dr hab. Jolanta Miluska, która zakończyła uroczyste konferencję, podziękowała wszystkim za przybycie oraz wyraziła nadzieję, iż podjęta problematyka zostanie odzwierciedlona w publikacji pokonferencyjnej. Podczas wszystkich obrad w konferencji uczestniczyli zaproszeni goście, zainteresowani pracownicy i studenci Uniwersytetu Szczecińskiego.

Podobnie jak podczas pierwszej szczecińskiej konferencji na temat psychologii pogranicza, przedstawione referaty stanowiły zarówno prezentację dokonań socjologów, politologów, jak i pedagogów, którzy poprzez sformułowanie pewnych problemów dotyczących funkcjonowania człowieka na pograniczu postawili wyzwania również dla psychologów, którzy mogą w tym obszarze weryfikować empirycznie postawione hipotezy. Konferencja stała się zatem okazją do prezentacji coraz liczniejszych dokonań przedstawicieli tej właśnie dyscypliny w temacie życia na pograniczu. Jak często bywa w przypadku spotkań naukowych, tak i w efekcie tej konferencji pojawiło się jeszcze więcej nowych, interesujących problemów i pytań badawczych związanych z szeroko rozumianym psychologicznym funkcjonowaniem jednostki i grup społecznych na pograniczu.